

Միլվա Մինասյան,
բ.գ.թ., դոցենտ, ակ.Ս. Արրահամյանի անվան հայոց լեզվի ամբիոնի
էլ-ՓՈՍՍ՝ silvaminasyan50@mail.ru

**ԱՐՑԱԽ/ՂԱՐԱՔԱՂ ԲԱՌԵՐԻ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ԼԵԶՎԱՈՃԱԿԱՆ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀՈՎՋ. ՇԻՐԱԶԻ ՉՍՓԱՇՈՅՈՒՄ**

Արցախը վարչատարածքային, իսկ Ղարաբաղն էթնիկական բնիկ հայկական ծագման վաղնջահայերենի բառեր են: Հին ժամանակներից առ այսօր համանիշ են, նրբեմն էլ՝ նույնանիշ: Ղարաբաղ-ի հիմնամասերը՝ կ/դարա և բալ/դ, ծագում են հայկականից (կ/դարայի ցեղ): Կապ չունեն մոնղոլական մեծ, հետո՝ թուրքերենով տարածված մուղ, սև՝ Սև այգի, սխալ անվան հետ անվան:

Հովհ. Շիրազի չափածոյում Արցախ// Ղարաբաղ տեղանունները գործածվել են, որպես գեղագիտական խոսքի բաղադրիչներ, պատկերային միջոցներից գործածվել են մակդիրի, արտահայտչական ձևերից՝ կրկնաբերությունը, կոչի ձևով՝ արտահայտելով հուզախառն ապրումների նրբերանգներ:

Բանալի բառեր-վարչատարածքային անուն, էթնիկական բառ, կ/դարայի ցեղ, ուրարտական սնալագիր, պատկերային միջոց, մակդիր, արտահայտչական միջոց, կրկնաբերություն, կոչ:

Сильва Минасян,
к.ф.н., доцент, кафедра армянского языка им. академика С. Абрамяна

**ЭТИМОЛОГИЯ СЛОВ АРЦАХ, КАРАБАХ И ИХ СТИЛИСТИЧЕСКОЕ ПРИМЕНЕНИЕ
В ПОЭЗИИ ОБАНЕСА ШИРАЗА**

Административное название Арцах и этническое название Карабах являются армянскими словами дописьменного периода. Они состоят в синонимическом отношении. Словообразующие основы кара-бал'х с этимологической точки зрения армянские (род карая) и не имеют отношения к монгольскому слову кара (большой), который в турецком языке имел семантическое развитие: черный, темный (черный сад).

В поэзии Ов. Шираза слова Арцах и Карабах употреблены как стилистические средства (эпитет, риторическое обращение).

Ключевые слова-Административное название, этническое слово, кара род (ցեղ), урартическая клинопись, выразительное средство, эпитет, риторическое обращение.

Silva Minasyan,
Ph.D., Associate Professor, Chair of Armenian Language after Academician S. Abrahamyan

THE ETYMOLOGY OF WORDS ARTSAKH, KARABAKH AND THEIR USAGE IN THE POETRY OF H. SHIRAZ

The administrative name of Artsakh and ethnic name of Karabakh are Armenian words of preliterate period. The names are used as synonymous terms. Derivational bases Kara-bal'gh from an etymological point of view of Armenian and have no relationship with Mongol word kara (large), which in the Turkish language had a semantic development: black, dark (black garden).

In the poetry of H. Shiraz the words Karabakh and Artsakh are used as stylistic means (as a reduplication, rhetorical, trope).

Key words- administrative antique authors, Artsakh// Karabakh, x/kara ցեղ, distinctive, epithet, ethnical word, etymology, expressiv means, reduplication, rhetorical, synonym, trope, Urartean cuneiform.

...Փոխել հայոց անունը՝ Արցախ, օտար Ղարա բաղ են դառել....

...Շիրազն ասաց, աշխարհ անցի՛ր, հայ գալիք են, հայ՛ Ղարաբաղ... («Ողբ Ղարաբաղի»)

Արցախ բառը գիտակցվել ու գիտակցվում է հայերեն: Հանրապետական մանկագիր Գ. Գաբրիելյանը կրտսեր դպրոցի երեխաների համար այդ հանրամատչելի պատմվածքում ժողովրդական ստուգաբանությամբ է երեխաներին մատուցել Արցախ տեղանունը՝ Արայի ցախ՝ անտառ. «Արցախ» փոքրածավալ այդ պատմվածքում տատր այդպես է բացատրում Արցախի թռանը՝ Հայկական հանրագիտարանում ընդգրկված Արցախ բառայթի անվանման՝ վաղնջահայերենից առ այսօր տարբերակներն են՝ Արցախ// Արծախ// Արդախ// Ուրդեխն// Ատախունի², իսկ Ղարաբաղ բառի մասին հրատարակածը հոմանիշներով են և դրանք են³, Ուտիք ու Արցախ //Առանի Ղարաբաղ/ԼՂԻՀ : Այս անվանումների հոմանիշների և նույն անվան տարբերակների ձևեր են նաև Հայաստանի տեղանունների բառարանում⁴ տեղադրվածները՝ Առան// Արցախ// Արդախ// Արծախ// Արծախա աշխարհ// Արցախամար աշխարհ// Գարգար// Խաչեն// Խաչենը// Օրխիստինն// Ղարաբաղ): Ղարաբաղը⁵ Գարապաղ// Գարնապաղ// Խարաբաղ// Ղարախ, Սև այգի է ստուգաբանվել (արարական ստուգաբանությամբ ու կիրառությամբ, 1319 թ.), իսկ Թովմա Մեծովեցին այդ նույնը գործածել է 15-րդ դարում և իր իմացությամբ մեկնաբանել նույն Սև այգին, 16-րդ դարում Հովհաննեսի Ծարնցին ևս

¹ Տե՛ս՝ Ջ. Գյուլամիրյան, Կ. Թորոսյան, Մայրենի, II դաս., Ե., 2002 թ., էջ 73:
² Տե՛ս՝ ՀՄՀ, հ. 2, 1976, էջ 720, էջ 150:
³ Տե՛ս՝ Ն.ս., հ. 7, Եր., 1981, էջ 26:
⁴ Տե՛ս՝ Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան, հ.1, 1986, 506 էջ, էջ 992:
⁵ Տե՛ս՝ Ն.ս., հ. 3, 1991, էջեր 520-521:

հումանիշ Սև այգի և Ղարաբաղ է գործածել // ԼՂԻՄ): Արցախյան գիտնականների կողմից Արցախ տեղանունը ճիշտ բխցվել է ուրարտական սեպագրերից՝ Ուրտեխե// Ուրտեխեի, իսկ հույն անտիկ հեղինակների մոտ՝ Օրխիստենա¹: Այս տեղանունը կոչել են նաև Յավդեկ, Նաչեն տեղանուններով (ն. տ.), իսկ ոմանց համար ընդունված Սև այգի// Ղարաբաղ անվանումը, ինչպես նշեցինք, 14-րդ դարից է՝ վրացական, պարսկական գիտական աղբյուրներում (ն. տ., պարսիկ պատմիչ Համդալլահ Կազվինիի մոտ՝ Բաղ-ի սաֆիդ՝ Սաֆիտակ այգի, իսկ լեռնային մասը՝ Բաղ-ի սիախ, որը թրքալեզվում վերափոխվել է Կարա-բաղ-ի՝ Սև այգի): Հայ բանաստեղծական աշխարհում, իր ստացած կրթության համապատասխան իմացության, գեղագիտորեն մեկնաբանել է նաև բանաստեղծուհի Մետաքսեն² : Ահա Մետաքսեի մեկնությունը՝ բաղը՝ ցեղը, կար՝ տեղ, ԿԱՐԱԲԱՂԸ// ՂԱՐԱԲԱՂ, բաղը ցեղը մնալու տեղը: Ահա Մետաքսեի «Ղարաբաղ» բանաստեղծության ամբողջական օրինակը :

Ղարաբաղ
Իմ աչքերից սկիզբ առնող գետերը քո
Ողորդում են ձմեռները տառապանքիդ,
Ու կարոտիս արտասովոր ձյան շերտեր ու շիթ
Հեղեղվելով գարուններիդ լույսի ներքո
Հորձանքով են ճնդրում բախտի ցավ ու վթար,
Եվ գետերիդ կուպերից դուրս կաթիլ-կաթիլ
Հույս են շաղում համբերատար...
Իմ թևերով հավատամքիդ գետերը հորդ
Գրկում են սար, լեռ ու հովիտ,
Եվ կենսատու ոգորումիդ տալով հազար
Շունչ ու գորով,
Հավերժն ուսած հոսում են ծով...
Ո՛վ իմ Արցախ,
Դու հողեղեն բոլորումիս անբողջացման
Ու մարմնավոր լրումներիս գոյատևման
Ողնաշարն են ամենագոր...
Պատմիչները հելլենական
Գրառել են, թե դարերում այն հեռավոր,
Երբ չէր ծնվել
Աստծո Որդին,
Վաղնջական այս հողերում
Ապրում էին նախնիները քո հայրենի,
Որ բաղը էին կոչվում հնում,
Ու անվանում երկիրն իրենց
Մեծ Կարաբաղը...
Բազմահմուտ քերականում հայերենի
ԿԱՐ մասնիկը տեղ իմաստն է պարունակում,

Ու հաստատում,
Որ դարերով ոտխնեղ կիսավայրի,
Սպասակել, ավերել են հողերդ սուրբ
Եվ հայազարմ այդ անունից մեծավայել,
Օտարների հորջորջումով
Մեզ Ղարաբաղ տեղանունն է արդ մնացել...
Ո՛վ Կարաբաղ,
Լեռնապարիսպ հայ աշխարհի,
Դու գոյության զարկերակի տրոփներով,
Բյուր նյարդերով
Թրթում ես մեր շնչավոր երագներում
Եվ կեցության տնակարար կշիռներում
Ներումներիդ, բարությանդ գետերդ հորդ
Սկիզբ առած մեր հողեղեն տվայտանքից,
Վշտից զարկում ճակատները ժեռ քարերին,
Նառնվում են արցունքներիս,
Ու դառնալով Նաչենագետ,
Կրքոտ Թարթառ,
Վարար Կարկառ,
Հոսում են դեռ, հոսում անվերջ
Եվ հոգևոր իմաստնությամբ,
Բիբլիական նվիրումով
Փարվում են քեզ,
Որ կաարտիդ տխրությունը բաժանեն մեզ
Որպես նշխարք,
Ո՛վ ոգեղեն կարոտ ու երգ
Մեր Կարաբաղը... (էջ 250-252)

Բակուր Կարապետյանը³ «Արցախը և նրա շուրջ» փաստավավերագրական արձակ գործում, ըստ իր ընկալումների, հետևյալ խոսակցական գրույցն է ներկայացրել՝ -Արցախն ու Ղարաբաղը մեկ չե՞ն,-հարցրեց Կոլյան: - Ղարաբաղը Արցախի մի հատվածն է: Երևի մեկ տասներորդ մասը,-ասաց Հովիկը,-Հին Արցախն ընդգրկում էր Բուռ-Արաքսի հովիտը, մյուս ծայրում մինչև Սևան, վայոց ձոր էր հասնում: Իսկ Արցախն ի՞նչ է նշանակում: Ոչ-որ ոչինչ չի գրել այդ մասին: -Այո՛, բացառությամբ որպես հայոց արքաների համար ցախ կամ փայտ հատելու վայր բացատրության: -Փորձենք վերլուծել բառը,-ասացի ես,-Ար և ցախ: Հին Հայաստանում տեղանունների մեծ մասը, թեկուզ հենց Արմենիան, Արարատը, Արագածը, Արան նույնիսկ արևը Ար-ով են սկսվում: Դա, ըստ երևույթին, հայկական մի ցեղի անունն է: Իսկ Յախ-ը: -Այսօր էլ Ղարաբաղի որոշ ենթաբարբառներում մնացել է Յեղ-ի ցաղ կամ ցախ ձևը: -Ուրեմն՝ ԱՐՅԵՂ: -Այո՛ Արերի՝ արևոց ցեղ կամ արմենների ցեղ,-հաստատեցի ես: -Հնուարքիք է,-ասաց Կոլյան,-իսկ Ղարաբաղը: -Ղարաբաղը անունը 14-րդ դարի կեսերին օտարներն են կնքել,-ասաց Հովիկը,-նշանակում է սև այգի, սև-ը փոխաբերական իմաստ ունի (էջ 68-69):

Արթուր Նավասարդյանը (ք. Երևան) համեմատաբար, առավել համոզիչ, ծավալուն ու գիտական է ներկայացրել տեղանվան ստուգաբանությունը «Ղարաբաղ տեղանվան շուրջ» հոդվածում⁴ : Այստեղ բալայի// բալայ// բաղայ (նույնից՝ Բալա// Բաղա անձնանուն, տեղանուն հայերենում հնամենի ժամանակներից տարածված բառեր՝ Բաղեշ, Բալահովիտ, Բալայան ևն. Բաղը՝ Բաղաց աշխարհ// Ղարաբաղ, բայց ոչ ծառաստան) հազարամյակների պատմություն ունեցող բառեր են և ցեղի անուն է, իսկ կարա// դարա նշանակել է ցեղ, ուրեմն՝ բալայի//բաղայի ցեղ, ժողովուրդ (7-րդ դարում, երբ դեռ թուրքի անունն էլ չկար, Անանիա Ծիրակացին այս տեղանունը Բաղը էր կոչել՝ բալերի՝ բաղերի տեղանունը, Մովսես Խորենացին՝ նույնը, իսկ Ու դարի հունահռոմեական Կլավդիոս Պտղեմեոսը իր «Աշխարհագրության» հինգերորդ գրքում իրենց տառադարձությամբ Կարաբալլա էր կոչել նա): Հանրահռչակ լեզվաբան Հր. Աճառյանը⁵, միջնադարյան թուրքական տարածված անձնանունն էր ստուգաբանել. Բալա՝ թոր. Ձագուկի՝ Բալի՝թոր., ձագի մեղր, բալասան, նաև՝ արաբ., ծաղկից մեռնի բաղադրիչ են : Ս. Մինասյանը⁶ հավելել է մոնղոլ/մոնղոլականը՝ կարա՝ մեծ (կարա-կորում՝ մեծ հավաք, ժողով, համագումար), ուրեմն՝ դարաբաղ՝ մեծ ծառաստան// անտառ (նրանց համար արցախյան անտառներն այդպես էին), որից հետո գործածվել է մութ, սև հասկացությունները (արևելքից եկած օդուզները հետագայում չինական անվամբ հանրահայտ թուրք կոչվեցին, և նրանց տարատեսակ գեղախմբերի միջոցով վերջին հասկացությունը տարածվեց ժողովուրդների մեջ):

¹ Տե՛ս Թովմայան Վ.Հ., Աթաջանյան Վ. Ա., Ներսիսյան Յու. Բ., Ղարաբաղյան հարց, Ստեփ., 1991, էջ 15:
² Տե՛ս Մետաքսե, Արցունքները չեն ձերանում, Եր., 1989, էջ 450:
³ Տե՛ս Կարապետյան Բ., Արցախը և նրա շուրջ, Գ. 1, Եր., 1990, էջեր 68-69:
⁴ Տե՛ս Նավասարդյան Ա., «Ղարաբաղ տեղանվան շուրջ», «Լուսարար», Ստեփ., N 22-23, 2004:
⁵ Տե՛ս Աճառյան Հ., Հայոց անձնանունների բառարան, հ. 1, 1942, էջեր 362-364:
⁶ Տե՛ս Մինասյան Ս., Հնչյունաբանության և բառագիտության ուսուցումը բուհում, Ստեփ., 2007, էջ 68:

Հովհ. Ծիրազի գեղագիտական չափածոյի՝ XX դ. 80-ականներից առ այսօր հրատարակված յոթ հատորում¹ («Հայոց դանթեական») XX դ. վերջին տասնամյակում երկու անգամ է հրատարակվել) Արցախ//Ղարաբաղ բառային բառարանները սակավ կիրառություններ ունեն (Ղարաբաղ բառը միայն «Ողբ Ղարաբաղի» բանաստեղծությունում է հաճախակի հնչել՝ 10-ից ավելի կիրառություն)։ Իմացական, ճանաչողական կողմերով հայ և միջագային իրականությունում արժևորված Արցախ//Ղարաբաղ հատուկ տեղանունները, որպես գեղագիտական խոսքի բաղադրիչներ, Հովհ. Ծիրազի չափածոյում հիմնականում արտահայտչական կիրառությամբ են գործադրված (պատկերայինը սակավ է), իսկ պետականորեն չիրատարակված, բայց սփյուռքի միջոցով նախորդ դարի կեսից ժողովրդի սեփականությունը դարձած «Ողբ Ղարաբաղի»/«Ղարաբաղի ողբը» պոեմանման հուզառատ բանաստեղծությունում Ղարաբաղ բառի կիրառությունն արտահայտչականության գագաթնակետ է։ Ահա Արցախ բառային² 1, 164; 2, 188; 5, 33; 7, 91 և Ղարաբաղ բառային տպագրական կիրառությունների գեղագիտական աղբյուրները³ 1, 224; 3, 170; 5, 33, 222:

Մեծատաղանդ ստեղծագործող Հովհ. Ծիրազի չափածոյում Արցախ//Ղարաբաղ բառային արտահայտչական ու սակավ պատկերային գեղագիտական ոճական արժևորումները հետևյալն են:

Պատկերային միջոց: Մակդիր-«Հայաստանի տղաները» բանաստեղծությունում բառակապակցությամբ արտահայտված Ղարաբաղի կակաչներ (տղաները) արտասովոր գեղագիտական կառուցում Ղարաբաղիս մակդիրը շեշտում է արական սեռի կենսալից լինելը: Պայծառ հավատով լցված՝ մեծ ստեղծագործողն ամենայն մարգարեական խոսքերով Հայկա թոռների քաջագործությունն էր կանխատեսում (Արցախյան գոյապայքար): Ժողովրդական Ղարաբաղ բառով, կակաչի հանրահայտ տեսակն ընդգծելով (կակաչ ծաղկի մեջը հազվագյուտ է առանց սևի լինում)՝ հայ տղաների աննկուն ոգին է շեշտում՝ խորհմաստ լավատեսությամբ կանխագայում հայոց քաջագունների արդի խիզախումները:

Ինչ էլ անենք՝ հայ են մնում Հայկա թոռներն Հայաստանի,
Բայց նայելով դեռ Մասիսին՝ ամոթի սև ունեն սրտում,
Կակաչներն են Ղարաբաղիս՝ կարմիր, բայց սև ունեն սրտում,
Սևը կանգնի, շուտով կասնմ՝ հայոց արև ունեն սրտում,
Կակաչի էլ սևն են ցրում հայ կտրիճները Հայաստանի:²

«Գուրբ հայուհիներին» հուզաթաթավ բանաստեղծությունում, գեղահարաչ հայ աղջիկների բարեմասնությունները բնութագրելիս, տեղայնացնում է մեծ մասին, նաև արցախուհուն՝ ընդգծելով նրա թովչանքը՝ իր ժամանակի հանրամատչելի օտար Ղարաբաղ անվամբ: Մակդիրն այստեղ բառակապակցությամբ է արտահայտված, որը ստանում է Նազենիկ մակաղայալը: Այստեղ ընդգծվում է օրիորդի բարեմասնությունը, հատկապես վարքերի ձևը՝ կապված ծննդավայրի հետ:

Ղարաբաղի քաջագանգուր
Նազենիկին իմ վշտի քույր...³
Արտահայտչական միջոց

Կրկնաբերություն-Ղարաբաղ բառը, ինչպես նշել ենք, 10 անգամ կրկնաբերվում է «Ողբ Ղարաբաղի» բանաստեղծությունում: Իրար կից՝ տողակցում՝ Ղարաբաղ մորս կանչն է, ինձ կանչում է հույսով տրտում,

Ղարաբաղն իմ կակաչն է՝ կարմիր, բայց սև ունի սրտում...

Տողավերջի հուզառատ ու շեշտված կրկնաբերություններ՝ գործածված տարբեր տների վերջում, սակավ՝ միևնույն տան տողավերջում:

Դու էլ դառած կովածաղիկ, իմ բալիկն ես, ա՛յ Ղարաբաղ,
Մեղդ օտար մեղվին տվող իմ ծաղիկն ես, ա՛յ Ղարաբաղ...

Դու իմ Ղարսի, իմ Սևանի, իմ Մասիսի թա՛յ Ղարաբաղ....
Տարտարոս է Տարոնը դեռ, ո՞ր ես Ավարայր-Ղարաբաղ...
Նորից ազգի ավագանում հայ մկրտվես, Հա՛յ ՂԱՐԱԲԱՂ:

Ծիրազն ասաց՝ աշխարհն անցիր, հայ գալիք ես, հա՛յ Ղարաբաղ... ևն:

Թվարկման մաս-«Թոնդրակեցիները» պոեմում, արքա Սմբատ Հովհաննես Բագրատունու խուլ հառաչանք ցավը հայոց կորսված տարածքների վերաբերյալ, ուր թվարկվում են երեսուցից ավել հատուկ անուններ՝ գավառ, քաղաք, սար, գետ և այլ տեղանուններ՝ ուղղված պայքարի ելած թոնդրակեցիներին, որոնք հայրենիքի օրհասական վիճակը մոռացած, անգիտագործն օժանդակում են թշնամուն: Եվ ահա այդ ցավ թվարկման մասն է կազմում նաև Արցախը՝

Իմ ձեռքում չէ իմ Արցախն էլ,
Տայք ու Դվին, իմ Շաղախն էլ...⁴

Բողոք ցավ-կոչ-պահանջ-հիշեցում-«Տիգրան մեծի վիշտը և հավերժությունը» պոեմում մեծատառով պայլ կոչված, պարսկական գերությունից յոթանասուն հովիտ տարածքով փոխանակված արքայազն Տիգրանի բողոք ցավ դիմումում է հայոց նախարարներին՝ գերված հողերը ազատելու պայման-խորհրդով: Այդտեղ ահասարսուռ ցավով թվարկվում է այդ տարածքների մի մասը, նաև Արցախը, որը այն ժամանակ օտարամուտ Ղարաբաղ անունը չունեց՝ Չկան Արցախ, Արշարունիք⁵: «Հայոց Դանթեական» պոեմում գործադրված Հայաստանի տարածք Ղարաբաղի (նաև Նախիջևան) դաժան ճակատագրի հիշեցումը կովկասյան ժողովուրդներին՝ գլուխ XVII-ում: ...և դուք՝ մյուսները, հիշեցրեք Ղարաբաղն ու Նախիջևանը և վախեցրեք էլ չեղած Աստուծո՞ց⁶:

Մասիսապաշտ ու մասիսավեհ Հովհ. Ծիրազը, որը մի գարնանալի ու աննախադեպ երևույթ էր համաշխարհային քնարերայության մեջ, իր արվեստի բազմազան ձևերով միահյուսվել էր հայոց Արցախին, ականջալուր եղել նրա ցանկացած սուսափին: Նա իր գեղագիտական սակավ խոսքում (չտպագրված գործեր շատ ունի, որոնց ծանոթ չենք) կարողացել էր մոգական ուժով ներկայացնել ոգու աչքերով տեսած Արցախը:

Մեծատաղանդ բանաստեղծ Հովհ. Ծիրազի ցավոտ ցավի՝ տասնամյապառիկ չափերով կորուսված ՀԱՅՐԵՆԻԻԹԻ մի մաս Արցախը (Ղարաբաղ) իր յուրօրինակ տեղն ունի մեծ «մասիսախիկ ու հայրենախիկ» (Ավ. Իսահակյան) հոգում ու բանարվեստում.

¹ Ծիրազ, Երկեր, հ. 1, 1981, հ. 2, 1982, հ. 3, 1984, հ.4, 1986, հ.5, 1990, հ.6, 2014:
² Ծիրազ, Երկեր, հ.1, էջ 224:
³ Ծիրազ, Երկեր, հ. 3, էջ 170:
⁴ Ծիրազ, Թոնդրակեցիները, էջ 91:
⁵ Ծիրազ, Երկեր, հ.2, էջ 188:
⁶ Ծիրազ, Երկեր, հ.5, էջ 222:

Քննարկում կատարվում, որ դու պահես հավիտյան...
Պահիր որպես մեր լեզուն, որպես պոետը քո հոր տան...
Ղարաբաղ ու Նախիջևան՝ որպես մասունք հայության... («Կտակ»)

Դիմում խնդրանք-Տառապյալ բանաստեղծի «Լեռնի իդա» հուզաբեկ բանաստեղծությունում գեղագիտական նրբագանք էր իր աճյունի մոխիրները հնամենի հայկական հողերում ցրելը, ու հեքիաթային յոթ բուռ մոխիրներից ամենասուրբը՝ երրորդը, նվիրել է Արցախին: Որպեսզի հազնցնի անբավ կարոտը, մի բուռ մոխիրը խնդրել է բարձրադիր տեղ՝ լեռների գանել, որպեսզի քամու օգնությամբ մեծ տարածքներ ընդգրկի, բանաստեղծական լայն սրտին մասնակի հովացում բերի:

Երրորդ բուռը տարե՞ք, ցրե՞ք իմ Արցախի լեռներին,
Որ մուրազի ծաղկունք դառնամ նրազ հողիս ձեռներին¹:

Նույնանիշների գործադրում-«Հայոց Դանթեականք» պոեմում, Հայոց երկրի պատմական մեծ տարածքները թվարկելիս, մասնակից է դարձվում նաև Արցախը՝ գործադրելով նաև նույնանիշ Ղարաբաղը՝ կարծես մեղմելու հոգու տառապանքը:

Տարոնից մինչև դաշտերը Տայոց,
Մինչև Ղարաբաղը՝ Արցախը հայոց...²

Շիրազյան Ղարաբաղ բառի կրկնաբերական կիրառությամբ հասարակական լայն հնչողություն ստացած «Ողբ Ղարաբաղի» պոեմանման բանաստեղծությունը, որը հայ քնարերգության անմահ քերթվածներից մեկն է, իր խորքային անհունությամբ վեր է հանել մեծ Շիրազ բանաստեղծի բացառիկ երևույթ լինելը, արգելված ճշմարտությունը հանդգնելու գեղագիտական լեզվով տարփողելու, հայկական ոչ գործուն բառերը (կ/դարայի ցեղ) դիտմամբ՝ ընկալելի օտարազգի սլալ մեկնությամբ՝ սև այգի՝ ...օտար Ղարա բաղ ես դառնել:

Արցախակարոտ բանաստեղծի «Ղարաբաղի ողբը», որը 60-ական թվականներից շուրջնշուրջ պտտված գեղագիտական սրանջելիք էր, հայ ժողովրդի խտացված ու ամենաբնորոշ բողոք-խոսքն էր, ցավ-աղոթքը, ճիշ-ողբը: Այն դարձել էր սուրբ մասունք, հավատի ՆԱՐԵԿ... ներշնչանքի աղբյուր: Այդ բանաստեղծությամբ արցախցու ունկերում հնչել էր բանաստեղծի ձայնը և այժմ էլ մենք ենք արժևորում նրա հնչելի արտահայտչականությունը:

Այսպիսով՝ Արցախը վարչատարածքային, իսկ Ղարաբաղն էթնիկական բնիկ հայկական ծագման բառեր են և հին ժամանակներից առ այսօր համանիշ են, երբեմն էլ՝ նույնանիշ և սերվում են Արձախ// Արդախ// Ուրդեխ// Ատախունի// Արձախա աշխարհ// Արցախամար աշխարհ,, Օրխիստենա// Օրխիստինե հնդեվրոպականից: Առանի Ղարաբաղ// ԼՂԻՄ//ԼՂԻՀ, Գարապաղ// Գարեպաղ// Խարաբաղ// Ղարախ նույնանիշների Ղարաբաղ-ի հիմնամասեր՝ կ/դարա և բա/դ, ծագում են հայկականից (կ/դարայի ցեղ) և կապ չունեն 14-րդ դարից հնչող մոնղոլական մեծ, հետո՝ թուրքերենի միջնորդությամբ իբր համաշխարհային ճանաչում ստացած մուլթ, սև՝ Սև այգի սլալ տեղանուն հասկացության հետ (փոխանակ մեծ այգի՝ ծառաստան): Սա պատահական գուգադիպություն է:

¹ Շիրազ, Երկեր, հ. 1, էջ 164 :
² Շիրազ, Երկեր, հ. 5, էջ 33: